

Ring (grinda)boð

Annað var ekki væntandi: nú er eisini vandamikið at eta ov nógv spik og tvöst.

Heilsufroðiliga Starvsstova, Landslæknin og Deildin fyri arbeiðs- og almannaheilsu sendu fyrst í vikuni út eina frágreiðing og tilmæli um at eta grind

Enski umhvørvisfelagsskapurin Environmental Investigation Agency segði í august 1988 frá, at sambært teirra kanningum av grind, sum legði beinini í Føroyum í 1986, var innihaldið av eitrandi evnum sum dieldrin, lindan, heptaclor, DDT og PCB sera høgt. Tey høvdu funnið virði av PCB í spiki, sum var 32 ferðir hægri enn tað, ið matvørufrýsitingin í USA heldur vera ráðiligt til fólkamat. Hon brukar markið 2 mg. pr. kg.

Nú er ein onnur kanning gjørd á universitetinum í Barcelona. Kanningartilfarið stavar frá einari grind, ið legði beinini í Havn 10. apríl 1987 og einari grind, ið legði beinini í Miðvági 2. august sama ár. Íalt voru 45 royndir tiknar í Miðvági og 46 í Havn. Úrslitini viðvíkjandi innihaldinum av DDT og PCB eru á leið tey somu, sum enski umhvørvisfelagsskapurin fann.

Á talvuni niðanfyri siggjast miðaltolini fyri spik og tvöst. Töluni eru í mg. pr. kg. Vit leggja merki til, at bæði DDT og PCB finnast í stórum nøgdum í spiki enn í tvøsti. Vit leggja eisini til merkis, at rættiliga stórir munur er á teimum báðum grindunum.

GRIND	SPIK				TVÖST			
	Tal	%fótt	alt DDT	PCB	Tal	%fótt	alt DDT	PCB
Tal	46	79.28	8.47	15.17	45	5.40	0.41	0.83
Mj.	45	69.79	29.32	39.90	45	0.54	0.15	0.43
St.	91	74.59	18.78	27.40	91	3.07	0.28	0.64

DDT

DDT var fyrstu ferð framleitt í 1874, men framleiðslan var fyrst av álvara uppá seg undir øðrum heimsbardaga, tá tað gjørdist kunnugt, at hetta evnið var sera góð skordjóraeitur. Aftaná kríggið vaks nýtslan alsamt til mitt í 60-unum. Framleiðslan er síðani fallin so líðandi. DDT varð bannað í Svøríki í 1970, tá tað stóð greitt, at DDT var vandamikið fyri umhvørvið. Stutt eftir høvdu tey flestu av teimum framkomnu londunum eisini bannað DDT. DDT verður tó framvegis nýtt í máningsarlondunum. DDT í Norðurlantshavi stavar segðis frá tí, sum londini um okkara leiðir lótu renna út í havið í 60-unum. Vit kunnu rokna við, at mongdirnar av DDT fara at minka spakuliga komandi árin.

DDT í sera stórum mongdum er eitrandi fyri heilsu og nervalagið. Langtíðararín á menniskju, sum eta DDT í smáum nøgdum eru ikki púra greidd. Nógvar fólk við ógvuliga høgum innihaldi av DDT í fítivevna eru verðin kannað, men tey høvdu ongi sjúkutekin í heila tilfelli. Tað eru millum annað gjørdar royndir við sjálvblóðnum, ið ótu DDT dagliga í næstan 2 ár, soleiðis, at DDT í fítivevnaði var nóg hægri enn tað vit finna í føroyingum. Men hóast gjølligar kanningar, voru ongi sjúkutekin ávist hjá hesum fólki. Aðrar kanningar hava tó ávist broytingar í livraenzymum hjá fólki, ið ótu 100 til 200 mikrogram DDT dagliga í trýggjar vikur. Onki prógv er í dag fyri, at DDT kann elva krabbamein hjá fólki, men í djóraroyndum ber til at elva livurkrabba, um DDT verður givið í stórum nøgd. Hjá djór-um ávirkar DDT kynshormonini, men tað er ikki sæð hjá menniskjum. Tað er ógreitt um DDT ávirkar menniskjans arvaegindir.

Altjóða felagsskapirnir FAO og WHO eru komnir fram til, at tað, dagliga ikki eigur at verða etið meira enn 0,005 mg DDT pr. kilo líkamsvekt. Tað er tað so-kallaða ADI virðið, ella Acceptable Daily Intake.

PCB

PCB ella polyklorerað bifenyli er ein annar bólkur av evnum, sum vegna teirra góðu teknisku eginleikar, serliga mótstöðuføri móti hita og øðrum evnum, er vorðið nógv brúkt í 50- og 60-árunum. PCB er, millum annað, nógv brúkt í kondensatorum og transformatorum. PCB hópast upp í føðiketuni, og verður niðurbrotið sera spakuliga. Vegna óttan fyri umhvørvisdálking varð framleiðslan av PCB munandi skerd mitt í 70-unum.

PCB verður eisini goymt í mannalikaminum, serliga livrini. Sjúkutekin frá livur, nervalagnum og húðini hava verið tilskrivað PCB eitran. Illgruni er um fosturárin, og í djóraroyndum tykist PCB eisini vera krabbaelvandi.

FAO/WHO hava mælt til at ADI, t.v.s. mesta dagliga inntøkan av PCB, er 0,005 mg. pr. kilo líkamsvekt.

Kyksilvur

Kyksilvur er eitt sokallað tungmetál, sum fyrr varð nógv brúkt í idnaðinum í sambandi við pappirframleiðslu og í landbúnaðinum at víðgera fræ og korn mótvegis soppevekstri. Hóast hetta ikki longur er loyvt, ella í hvussu er avmarkað, verða ov stórar nøgdir av kyksilvuri framvegis veittar út í náttúruna.

Ein partur av kyksilvurinum í havinum hevur altíð verið har. Tað er komið úr jarðarskorpuni.

Kyksilvurinnihaldið í grind er sera høgt, tí grinda-hvalur stendur so ovarlagi í tí sonevndu føðiketuni. Kyksilvur verður goymt í veruni — tað hópast upp — og jú ovarlagari veran stendur í føðiketuni, tess hægri er kyksilvurinnihaldið.

Um kyksilvur verður etið í ov stórum nøgdum, kann tað ávirka miðnervalagið hjá menniskjum. Sum dømi kann nevast enska orðafellið «Mad as a Hatter», t.v.s. ørur sum ein hattamakari. Teir vorðu eittraðir av kyksilvuri, sum fyrr varð nýtt í impregnera hattar við.

Enn er ikki greitt um kyksilvur í minni nøgdum enn tær, ið eru eitrandi hjá vaksnum fólki, kann ávirka nervalagið hjá børnum í móðurlivi.

FAO/WHO hava mælt til, at PTWI (Provisoric Tolerable Weekly Intake) t.v.s. tað mesta, ein kann loyva sær at fáa í seg av kyksilvuri, um vikuna er 0,300 mg.

Kosttilmæli um grind

Nágreiniligar kanningar hava nú víst, at spik í rættiliga stóran mun er dálkað av ymiskum heilsuskaðiligum evnum sum DDT og PCB. Harafturat hava vit í nógvar ár vítað, at tvöst og serstakliga innvøllir sum livur, nýru og hjarta kunnu innihalda sera nógvar av tungmetallum sum kyksilvur.

Vit ráða tí fólki, sum ofta eta grind, til at gera minni av.

Spik

Ofta eru rættiliga stórar nøgdir av evnunum DDT og PCB í spiki. Vit mæla tí til, at vaksni fólk ikki eta meira enn 100-200 gram av spiki um mánaðin. 100 gram svara á leið til eitt petti av turrum spiki, sum er 10 sentimetrar langt og 3 sentimetrar breitt.

Tvöst

Kyksilvur í tvøsti er hægri lagi, og tvöst er okkara størsta einstaka kyksilvurkelda. Vit mæla tí til at vaksni fólk ikki eta meira enn 150-200 gram av tvøsti um vikuna. Hetta svarar til einar tveir stórar døgurðar um mánaðin. Kvinnur, ið eru við barn, eiga at eta munandi minni.

Innvøllur (livur, nýru o.a.)

Kyksilvur innihaldið í nýrum og serstakliga í livur er sera høgt, og tað er sannlíkt, at evni sum DDT og PCB eisini finnast í stórum nøgdum í hesum gøgnum. Vit mæla tí fólki frá at eta livur og nýru yvirhøvur.

Turt tvöst og spik — lystimeti.
Men nú ropar heilsuymyndugleikarnir varsko.

